

РЕЗЮМЕТА НА ПУБЛИКАЦИИ
На доц. д-р Радостина Телериг Бакърджиева
Секция „Икономика на фирмата”
Институт за икономически изследвания при БАН
във връзка с конкурс за Професор,
ДВ, бр.13, 12.02.2019

Публикациите на доц. Р.Бакърджиева могат да бъдат систематизирани тематично в следните направления:

1. Теоретични аспекти на корпоративната социална отговорност
2. Същност на международните стандарти за корпоративна социална отговорност и прилагането им в българските фирми
3. Систематизиране на критериите на международните стандарти за КСО и идентифициране на индикатори за нефинансова отчетност с триизмерна насоченост-икономически, социални, екологични.

В. Монография в България

Бакърджиева Р., Корпоративна отговорност чрез прилагане на международни социални стандарти в българските фирми- предизвикателства и европейски измерения , Пловдив, 2019, 130 с., Академично издателство «Талант», ISBN 978-619-203-265-4 / **Прилагам книга/**

Резюме

Една област на корпоративната социална отговорност, в която се пресичат теоретични измерения и инструменти за прилагане в практиката, остава не достатъчно изучена, а ролята и- не напълно аргументирана в икономическата литература. Става дума за прилагане на универсални принципи, норми и ценности посредством икономическия инструментариум от международни/ европейски социални стандарти на корпоративно ниво с цел създаване на добавена стойност и повишаване на конкурентоспособността на компаниите.

Оказва се, че **социалните стандарти са ключови инструменти за мониторинг, оценка на съответствието и контрол, а също и пръв, незадължителен, но необходим етап от развитието на нефинансовата отчетност.** Изучаването на фирмения опит в тази насока е изключително полезно, защото откроява добрите

практики, разкрива недостатъци на фирмения опит и позволява формулирането на конкретни препоръки към мениджърите и институциите.

Корпоративната социална отговорност се разглежда като **твърдо ядро на корпоративната устойчивост** с цел постигане на устойчив растеж и заетост във фирмите. Приравняването на отчетността на въздействието на корпоративната социална отговорност с отчетността на устойчивото развитие още повече разширява обхвата на корпоративната социална отговорност с нови измерения като отчитане на въздействието на климатичните промени, икономично използване на енергийните и водни ресурси, както и екологични измерения.

Целта на настоящата монография е да разкрие прехода от отговорни фирмени инициативи, като базисно ниво на корпоративната социална отговорност към социално ориентиран мениджмънт чрез прилагането на международни стандарти. В този контекст като приоритетна цел се очертава **институционалния анализ на корпоративната социална отговорност в две основни направления като съвкупност от:**

а/ публични и частни институции, НПО, международни организации, форуми на заинтересовани страни

б/ съвкупност от универсални международни социални норми, правила и ценности.

Монографията си поставя за **цел** да разкрие изискванията и основните критерии на ключови международни социални стандарти – ISO 9001:2015, OHSAS 18001:2007, ISO 45001:2018, ISO 14001:2015, EMAS, SA 8000, Принципите на ОИСП за мултинационалните компании: 2011.

Целта е да се отговори на въпроса доколко корпоративната социална отговорност е интегрирана във веригата на доставки и да се аргументира приноса и за своевременното **разрешаване на корпоративните конфликти с икономически социални и екологични измерения.** Направен е опит за привеждане на доказателства за утвърждаване на **корпоративната социална отговорност като най-ефективният лост за реагиране на очакванията на заинтересованите страни.**

Целта на монографията предопределя нейните **основни задачи** :

1. Систематизиране на **нови икономически теории** в областта на социалната отговорност и социално отговорния мениджмънт
2. Изследване на основните изисквания, принципи, критерии и показатели на европейски/ международни стандарти за корпоративна социална отговорност.
3. Изследване на **корпоративна социална отговорност като задължителен компонент на корпоративно управление.**
4. Обобщаване на емпиричните резултати от национално представително изследване относно прилагането на международните стандарти за корпоративна социална отговорност в българските фирми.

В монографията са заложили следните водещи **хипотези**:

1. Корпоративната социална отговорност е твърдо ядро на корпоративната устойчивост.

2. Социално отговорните норми се привеждат в действие в компаниите чрез инструментариума на soft law, заложен в европейските и международни стандарти, който гъвкаво и деликатно допълва националното законодателство.
3. Прилагането на европейските/ международни стандарти за социална отговорност е гъвкав инструмент за издигане на ново качествено по-високо равнище на институционализирането на диалога със заинтересованите страни- потребители, инвеститори,(ISO 9001:2015), персонал, публични институции (ISO 45001:2018), местна общност, работници, публични институции(ISO14001, EMAS)
4. Големите предприятия са лидери при прилагането на социално отговорен мениджмънт, базиран на съблюдаването на международно утвърдени правила.
5. Ръководните принципи на ОИСР допринасят за отговорното поведение на мултинационалните компании, за да получат лиценз да оперират на местна почва.
6. Систематизирането на нормите на социално отговорните стандарти подпомага идентифицирането на индикатори за нефинансова отчетност.
7. Прилагането на европейски/ международни социални стандарти като ядро на мениджмънта на корпоративната социална отговорност на българските фирми се намира на базисно равнище.

Предмет на изследване в настоящата монография е системата на мениджмънт на корпоративната социална отговорност, изградена върху фундамента на европейските/ международни социални стандарти, чието прилагане допринася за легитимирането на компаниите в обществото, на техните заинтересовани страни в частност, за получаването на „лиценз“ да оперират в бизнес средата, за редуциране на нефинансовите рискове, за утвърждаването им като устойчиви корпоративни субекти.

Обект на изследване в монографията са фирми в България и различни аспекти на прилагането на критериите на европейските/ международни социални стандарти и оценката на съответствието спрямо техните критерии в българските фирми.

Анализират се изискванията на международните стандарти за корпоративна социална отговорност, постигнатото съответствие с техните критерии и прилагането им в български компании.

Концепцията за корпоративната социална отговорност се разглежда в контекста на **корпоративната устойчивост**. Посочено е, че системата от индикатори за корпоративна устойчивост е фундамент на **нефинансовата корпоративна отчетност**.

Авторът предлага следната дефиниция за КСО: **Корпоративната социална отговорност може да бъде дефинирана като единна система от последователни икономически, екологични и социални дейности, включително етични норми и ценности, при постоянно взаимодействие със заинтересованите страни с цел редуциране на нефинансовите рискове в посока към постигане на корпоративна устойчивост в изпълнение на целите на устойчивото развитие.**

Корпоративната социална отговорност е представена като инструмент за гъвкаво своевременно реагиране на фирмите с цел да се изпълнят изискванията на заинтересованите страни.

Отговорното поведение на компаниите към местната общност е гарант за тяхната поддръжка от страна на местните органи на властта и населението, за получаването на публичен „лиценз“ да оперират в съответния регион.

Направен е извод, че корпоративната социална отговорност е гъвкав инструмент за институционализация на диалога на компаниите със заинтересованите страни, който се активира при отсъствие на държавни и контролни механизми в хода на преговорите, и оказва ефективно въздействие чрез прилагането на меки форми на регулиране в направление към въвличане на заинтересованите страни, в частност местната общност, към общи инициативи с бизнеса.

Научните резултати могат да бъдат систематизирани в следните направления:

1. Систематизирани са нови теории в областта на корпоративната социална отговорност.
2. Направен е задълбочен анализ между корпоративно управление и корпоративна социална отговорност.
3. Потвърждава се хипотезата, че КСО е механизъм за институционализиране на диалога със заинтересованите страни с цел удовлетворяване на техните очаквания.
4. КСО е инструмент за легитимиране на фирмите пред обществото с цел получаването на лиценз да оперират при местните условия.
5. Обобщени са резултати от емпирично изследване **Раздел: Прилагане на международни стандарти за КСО.**

Г.4 Публикувана монография, която не е представена като основен хабилитационен труд

Бакърджиева Р., Корпоративна социална отговорност на българските фирми-съвременни тенденции и европейски перспективи /Представяне на проект, разработен по научноизследователската програма на ИИИ на БАН/, София, 2017, ГорексПрес, ISBN 978-954-616-277-9, 200 с. /Прилагам книга/

РЕЗЮМЕ:

Целта на настоящата монография е да задълбочи теоретичния анализ на корпоративната социална отговорност въз основа на систематизирани съвременни академични публикации, да осмисли европейската дефиниция за корпоративната социална отговорност с оглед на това към кои корпоративни и обществени субекти е насочена, да разкрие основните тенденции в прилаганите корпоративни социални политики, да очертае институционалните предпоставки за корпоративна социална отговорност на българските фирми, да посочи добри практики, които успешно да бъдат промотирани и прилагани в други фирми.

Монографията си поставя за цел да отговори на въпроса каква е степента на представяне и оповестяване на корпоративната социална отговорност на българските компании пред обществото като ядро за тяхното интегрирано отчитане. Фундамент на

докладването на корпоративната социална отговорност е триединният подход с основни направления- икономическо, социално и екологично.

Обобщени са емпирични резултати от национално представително изследване, посветено на корпоративното управление и корпоративната социална отговорност – **Раздел «Изследване на вътрешната социална отговорност в български компании, насочена към работниците и служителите като най-важна вътрешнофирмена заинтересована страна».**

Анализирани са фирмени документи и първична фирмена информация в съответствие с критериите на международни стандарти за корпоративна социална отговорност, в частност Глобалния договор.

В монографията са заложили следните водещи **хипотези**:

8. В бизнес-модела на компаниите в България са положени основите на корпоративната социална отговорност и динамично се усъвършенстват.
9. Вътрешната корпоративна социална отговорност, насочена към персонала на компаниите, надделява над външната.
10. Положени са основите на нефинансовата отчетност на фирмите в България, но предстои още много работа в това направление.
11. Процесите на съвместно регулиране протичат изключително активно, в резултат на което се откроява положителен опит.

Предмет на изследване в настоящата монография е **корпоративната социална отговорност и нейното влияние върху легитимирането на компаниите в обществото, редуцирането на нефинансовия риск, повишаването на степента на съблюдаване на интересите на заинтересованите страни, както и по-пълното съответствие с критериите на универсалните международни стандарти, например Глобалния договор.**

Обект на изследване в монографията са избрани **фирми в България и техните социално отговорни практики.**

В **Първа глава** е анализирана еволюцията на теории в областта на корпоративната социална отговорност и стратегиите за нейната реализация въз основа на систематизиране на актуална академична литература.

Разкрит е механизмът на взаимодействие между **фирменото саморегулиране, публичното и съвместното регулиране.** Последното е широко застъпено не само в европейската, но и в българска фирмена практика.

Авторът анализира и защитава концепцията, че КСО е модел на корпоративно управление, основан на **фидуциарни задължения към всички фирмени заинтересовани страни.**

Изследван е процесът на **институционалното изграждане на основите на корпоративната социална отговорност в България.** Прилагането на институционалния подход на анализ е база за идентифициране на явления като **принудителен (coersive isomorphism), подражателен (mimetic isomorphism) и нормативен изоморфизъм (normative pressures)** в българската бизнес практика, като алтернативни подходи за налагане на фундаментални социално отговорни принципи и ценности.

Във **Втора глава** са обобщени резултатите от **емпиричното изследване**, компонент **«Корпоративна социална отговорност на фирмите в България-вътрешнофирмени измерения»**.

Ядро на **вътрешната корпоративна социална отговорност** е персоналът на компаниите като тяхна приоритетна заинтересована страна. Изследвани са разнообразни корпоративни практики (програми за кариерно развитие, професионално обучение и квалификация, създаване на безопасни условия на труд и здраве, гарантиране на дневен порцион, фирмен транспорт, осигуряване на отдых и почивка за работниците и техните семейства, медицински грижи) и тяхното въздействие за удовлетворяване на интересите на работниците с цел запазването на квалифицираните работници, намаляването на текучеството и повишаването на трудовата мотивация.

Изследвани са някои проявления на **външната корпоративна социална отговорност**- опазването на природни територии и поставянето на екологични критерии при избор на доставчици и клиенти. Направен е изводът, **че българските предприятия не са безразлични към екологичните отговорности и много от тях имат разработени екологични програми с цел опазване на околната среда**.

На основата на реални актуални фирмени документи (Комюникета за напредъка) са **направени мониторинг и оценка на постигнатото съответствие с нормите и правила за корпоративна социална отговорност между българските фирми и изискванията на Глобалния договор**. Подчертава се, че българските фирми отчитат реален прогрес при изпълнението на основните правила и ценности на Глобалния договор- правата на човека, съблюдаването на трудовите норми, опазването на околната среда и антикорупцията. Разкритите тенденции са от голямо значение, като се има предвид, че **Глобалният договор е основен доброволен подражателен (изоморфен) механизъм, който има голям ефект като инструмент на «мекото право» и без допълнителни административни тежести, въз основа на доброволни инициативи, възприемани от по-напреднали фирми, насочва догонващите и стартиращите фирми в правилната посока, запознавайки ги с добрите национални и международни практики**.

Фундамент на емпиричното изследване е следната авторова **базисна дефиниция- КСО** е единна система от икономически, социални и екологични инициативи, включително етични норми и ценности, реализирани посредством системата на корпоративното управление, при постоянно взаимодействие със заинтересованите страни в насока към редуциране на нефинансовите рискове, подобряване на фирмената репутация и конкурентоспособност.

Таблиците представят -Програми за кариерно развитие на персонала според печалбата на предприятието, Програми за кариерно развитие на персонала според собствеността на капитала, Програми за кариерно развитие на персонала според броя на заетите, Програми за кариерно развитие на персонала според броя на членовете на управителния съвет, Програми за кариерно развитие на персонала според броя на членовете на управителния съвет, Програми за кариерно развитие на персонала според типа пазар, Програми за кариерно развитие на персонала като критерий, заложен в международни стандарти, Издадени актове въз основа на изискванията на Закона за безопасни условия на труд и здраве според броя на заетите, Издадени актове въз основа на изискванията на Закона за безопасни условия на труд и здраве според собствеността на капитала, Издадени актове въз основа на изискванията на Закона за безопасни условия на труд и здраве според според типа пазар, Осигурен транспорт до

работното място според броя на заетите, Осигурен транспорт до работното място според собствеността на капитала, Осигурен отдых на работниците и служителите според броя на заетите, Осигурена детска градина на децата на персонала според броя на заетите, Осигурена детска градина на децата на персонала според печалбата на предприятието, Осигурени допълнителни медицински услуги на персонала според броя на заетите, Осигурени допълнителни медицински услуги на персонала според печалбата на предприятието, Опазване на природните територии според броя на заетите лица в предприятието, Спазване на екологични критерии при избора на доставчици според броя на заетите, Спазване на екологични критерии при избора на доставчици като критерий на международни стандарти, Публикуване на годишен доклад за корпоративна социална отговорност/ устойчиво развитие

Обработената емпирична информация позволява да се направи **сравнителен анализ между вътрешната и външна корпоративна социална отговорност, насочена към удовлетворяването на интересите на ключовата вътрешна заинтересована страна /персонала/ и външните заинтересовани страни /доставчици и клиенти, екология/.**

Направен е изводът, че **вътрешната корпоративна социална отговорност има по-голяма тежест над външната.**

Разработена е **Оценъчна карта за изпълнение на критериите на Глобалния договор въз основа на съблюдаването на неговите 10 характеристики.**

Разработен е инструментариум за **самооценка на фирмите въз основа на изискванията на стандарт ИСО 26 000.**

Достига се до заключението, че **българските фирми са социално отговорни на базисно равнище.**

Г. 6 Статии в реферирано издание

1. Bakardjieva R., Bulgarian Firms as Engine of corporate social responsibility, Economic Studies, 2019, No 1, ISSN 0205-3292 / Приложен бр. 1, 2019 /

Българските фирми като двигател на КСО

В статията са изследвани теоретическите основи на КСО през призмата на най-новите дефиниции на международни институции като OECD, IFC, World Economic Forum, German Sustainability Code, IFC- ETHOS, SustainAbility, AccountAbility.

Систематизацията на дефинициите изгражда теоретичния фундамент на КСО със следните измерения:

- КСО и корпоративната устойчивост се използват като синонимни понятия от голяма група автори
- Връзката между КСО и ангажимента към заинтересованите страни е неразривна
- КСО е единица мярка за измерване на въздействието на компаниите върху обществото
- Установен е консенсус относно интернационалните норми на бизнес поведение
- Компаниите генерират социална и екологична загриженост към заинтересованите страни на доброволен принцип
- КСО заема междинна позиция между бизнеса и обществото.

КСО е анализирана като проявление на корпоративното управление. Приложеният институционален подход разглежда **КСО не само като съвкупност от функциониращи институции, но и като съвкупност от формални/ неформални норми, ценности, стандарти.**

Отреагирането на интересите на заинтересованите страни е фундамент и на корпоративното управление, и на КСО, в частност. В този контекст са представени 5 степени на удовлетворяване на интересите на заинтересованите страни-от най- ниската до най-високата.

Систематизирани са обособени групи заинтересовани страни- първични-вторични, вътрешни-външни.

Направен е сравнителен анализ между европейския и американски модел на КСО. Авторът обобщава, че българският модел на КСО, по подобие на американския, е насочен към удовлетворяване на интересите на всички заинтересовани страни без изключение.

КСО е анализирана като форма на проявление на „лиценз за опериране” на фирмите в реална бизнес-среда.

Направен е извод, че висша форма на прилагане на теоретичните принципи на КСО в бизнес-практиката са международните стандарти за КСО.

Приложени са резултати от емпирично изследване на корпоративната социална отговорност като ядро на корпоративното управление в български публични компании. Посочен е положителен фирмен опит на разработване на карта на заинтересованите страни от 1 публична компания «Индустриален холдинг». 30 % от интервюираните мениджъри потвърждават наличие на корпоративни КСО- политики и стратегии. 13% от наблюдаваните компании предоставят публична КСО-информация.

Емпиричното наблюдение, подготвено с помощта на X3 News Information Agency разкрива, че OECD Guidelines for Multinational Enterprises (2011), UN Global Compact and Social Accountability 8000 са разпознаваеми стандарти в българските публични компании.

Емпиричните данни разкриват, че 20% от мениджърите на наблюдаваните фирми потвърждават, че съблюдават OECD Принципите на корпоративно управление.

Нито една от наблюдаваните фирми не дава положителен отговор, че декларира, съблюдаването на критериите на международния стандарт SA 8000.

27% от наблюдаваните фирми заявяват привързаност към нормите на UN Global Compact.

Направен е извод, че **КСО е механизъм за измерване на въздействието на бизнеса върху обществото**. Мениджърите на българските компании са запознати в основни линии с изискванията на международните КСО- стандарти. Прилагането на тези стандарти в бизнес практиката на българските публични компании се намира на базисно равнище.

Г. 7. Статии и доклади в нерелефирано издание

Г.7. 1.Статии

1.Бакърджиева Р., Корпоративната социална отговорност- ядро на устойчивото развитие, Сборник: Устойчиво развитие и многообразие в България, София, Икопис, 2010, ISBN 978-954- 91905-3-3, с.17-25 / **прилагам копие**/

РЕЗЮМЕ

В статията е изследвана взаимната зависимост между корпоративната социална отговорност и устойчивото развитие. Подчертано е, че устойчивото развитие като концепция има много по-широк обхват от КСО, която се проявява предимно на равнище компания. Изследвана е КСО на филиалите на ТНК и е направен извод, че чрез КСО ТНК се приспособяват в нетрадиционна ситуация на местно равнище, особено при навлизане на нови пазари.

Авторът прави констатация, че КСО предполага проактивни фирмени активности, които генерират опции за бъдеща добавена стойност и нови конкурентни предимства.

Според автора КСО е устойчив, перманентен процес, а не еднократен акт.

Авторът защитава тезата, че КСО предполага стриктни изпълнение на законовите норми, но и инициативи, които ги надхвърлят.

Изводът на автора е , че в контекста на Европейския договор българският бизнес трябва да съблюдава европейските норми на поведение като гарант за равностойно участие на българските компании на европейския пазар.

2.Бакърджиева Р., Управлението на нефинансовия риск- фундамент на социалните стандарти, Бизнес посоки, 2019, кн. 1, 24 стр., ISSN 1312-6016 , с.91-98 /**прилагам копие/**

Резюме

Основната цел на публикацията е да разкрие значението на управлението на нефинансовия риск в контекста на корпоративната социална отговорност като фундамент на социалните стандарти. Систематизирана е актуална академична литература, посветена на корпоративната социална отговорност като мениджмънт на нефинансовия риск. Изследвани са изискванията на международния стандарт OHSAS 18001:2007 с акцент върху здравето и безопасността при работа, като един от ключовите по значимост социални стандарти, насочени към интересите на персонала като основна вътрешна заинтересована страна. Представени са резултати от национално значимо емпирично изследване. Подготвени са препоръки към корпоративните ръководства по повод ефективното прилагане на изискванията на стандарта и съблюдаването на неговите норми.

В теоретичната част социалната отговорност в контекста на корпоративното управление през последните години е представена като **ядро на корпоративната устойчивост**. Изискванията към бизнеса от страна на инвеститорите, публичните институции и гражданското общество непрекъснато се повишават.

Анализиран е един от основните инструментите, който компаниите могат да използват с цел постигане на съответствие спрямо **изискванията на своите работници и служители като най-важна вътрешна заинтересована страна** в изключително чувствителната сфера на здравето и безопасността на труда- **социален стандарт OHSAS 18 001:2007 и неговият актуализиран формат ISO 45001: 2018**.

Посочено е, че в комплексната съвкупност от международни социални стандарти **OHSAS 18001:2007 (Системи за управление на здравето и безопасността при работа)**¹ е представен като стандарт, най-тясно свързан с формирането на корпоративните политики с цел управление на **здравето и безопасността при работа в интерес на ключовата заинтересована страна на компаниите- работниците и служителите**. OHSAS 18001:2007 се анализира в контекста на интегрирана система с ISO 9001:2009 и ISO 14001:2009, които съвместно формират системата на мениджмънт на КСО с насоченост към прилагане на международни отчетни стандарти.

Като основна цел на стандарта за УЗБР е посочено **изграждането на комплексна система за „управление на здравето и безопасността при работа с цел намаляване до минимум на рисковете за персонала и другите заинтересовани страни, които могат да бъдат изложени на опасности, свързани със здравето и безопасността, произтичащи от тяхната дейност.“**²

¹ В статията ще се използва съкращението СУЗБР или УЗБР

² БИС, OHSAS 18001:2007 Системи за управление на здравето и безопасността при работа, С., 2008

БИС, OHSAS 18002:2008, Системи за управление на здравето и безопасността при работа. Указания за внедряване на OHSAS 18001:2007 , С., 2008

Авторът констатира, че съблюдаването на изискванията на **OHSAS 18001 : 2007** е **доброволно** и в този смисъл стандартът е гъвкав инструмент на **“soft law”**.

Направен е изводът, че стандартът за **ЗБР** е **ефективен механизъм за самоконтрол в компаниите, а чрез външен одит се осъществяват мониторинг и оценка на съответствието.**

Приведени са аргументи, че механизмът на сертификация съгласно изискванията на **OHSAS 18001: 2007** е **гарант за повишаването на изискванията на бизнес партньорите от групата на външните заинтересовани страни** и допринася за укрепването на фирмената репутация и добрия фирмен имидж.

Представената **комплексна методология за управление на ЗБР** се състои от четири компонента- Планиране, Изпълнение, Проверка и Действие. (PDCA)³

Посочено е, че корпоративната социална отговорност в контекста на корпоративното управление предполага не само стриктно спазване на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, периодично обучение и инструктаж на работниците, осигуряване на работно облекло, тренинг срещу аварии и бедствия, но и **допълнителни доброволни инициативи в това направление в интерес на персонала на фирмите.**

Акцентира се върху това, че през 2019 г. се очаква да се извърши преход от стандарт **OHSAS18001:2007** към **ISO 45 001:2018** с цел управлението на здравето и безопасността на труд да се утвърдят като фундамент на корпоративната стабилност и дългосрочна устойчивост.

Извършен е мониторинг и е направена оценка на прилагането на международен стандарт **OHSAS 18001:2007** въз основата на данни от национално представително изследване на корпоративното управление в България.

Разкрита е тенденцията, че **приоритетно големите компании прилагат утвърдени социални стандарти като например OHSAS 18001:2007.**

Формулирани са следните изводи:

-Мениджърите на големите компании са запознати с **предимствата, които могат да бъдат генерирани**, в резултат от съблюдаването на изискванията на посочения стандарт.

-Компаниите, прилагащи стандарта, **разполагат с финансов, управленски и технически капацитет**, за да го имплементират успешно в своята корпоративна политика.

-Прилагането на стандарта прави корпоративната политика, свързана с осигуряването на безопасни условия на труд **експлицитна, транспарентна и широко оповестена пред заинтересованите страни.**

-Прилагането на стандарта е изцяло насочено към **удовлетворяването на интересите на персонала като ключова заинтересована страна.**

Таблицы: Прилагане на стандарт **OHSAS 18001:2007** според броя на заетите, Прилагане на стандарт **OHSAS 18001:2007** според печалбата, Прилагане на стандарт **OHSAS 18001:2007** според принадлежността на капитала, Прилагане на стандарт **OHSAS 18001:2007** според броя на членовете на съвета на директорите, Оценка на **OHSAS 18001:2007** като компонент от групата на международните стандарти за добро корпоративно управление със силно изявен отчетен характер.

³ Plan-Do-Check-Act

Приведени са аргументи, че българските фирми припознават **OHSAS 18001:2007** като инструмент на стратегически мениджмънт и успешно го прилагат в корпоративните практики в интерес на заинтересованите страни.

3.R.Bakardjieva, Evaluating corporate social responsibility of Bulgarian firms, сп. Бизнес посоки, Издание на Център по икономически и управленски науки, ISSN 1312-6016, бр. 1, 2018, с.21-38 / **прилагам копие**/

Изследвани са основни теоретични направления на КСО. Поставен е акцент върху институционалната теория за КСО. Разкрито е значението на КСО за институционалното легитимиране на бизнеса.

Анализирани са процесите на конвергенция между европейския и англо-саксонски модел на КСО.

Направен е системен анализ на динамиката на КСО в българските предприятия в социална и екологична насока.

Идентифицирани са институционалните субекти, които са двигатели на процесите на КСО.

Направен е извод, че нефинансовата отчетност е от голямо значение за големите компании. Отчетено е забавяне на прилагането на изискванията на Европейската Директива за нефинансовата отчетност и многообразието.

4.P.Бакърджиева, Корпоративна социална отговорност в контекста на глобалната верига на доставки- български опит, европейски измерения, сп. Бизнес посоки, Издание на Център по икономически и управленски науки, ISSN 1312-6016, бр. 2, 2018, с.25-39 / **прилагам копие**/

Публикацията си поставя за **цел да отговори на въпроса каква е степенята на представяне и оповестяване на корпоративната социална отговорност като ядро на устойчивото развитие на българските компании пред доставчиците и клиентите, като ключови заинтересовани страни в процеса на тяхната взаимна легитимация не само по веригата на доставки, но и пред цялото общество.**

Целта на представената публикация предопределя нейните **основни задачи** :

- 3. Разкриване на релацията между корпоративната социална отговорност и заинтересованите страни- доставчици и клиенти в контекста на веригата на доставки.**
- 4. Мониторинг и оценка на външните форми на проявление на корпоративната социална отговорност- производство на стоки и услуги, безопасни за здравето, както и дефиниране на екологични изисквания спрямо доставчиците и клиентите.**

Предмет на анализ и оценка в настоящата публикация е корпоративната социална отговорност към доставчиците и клиентите през призмата на веригата на доставки и нейната роля за легитимирането на компаниите в обществото.

В публикацията са заложили следните водещи хипотези:

12. В бизнес-модела на големите компании в България успешно са положени основите на корпоративната социална отговорност през призмата на веригата на доставки .

13. Големите предприятия са лидери в областта на корпоративната социална отговорност, а производството на стоки и услуги, безопасни за здравето на потребителите, легитимира фирмите на вътрешния и международния пазар.

14. Емпиричната база данни разкрива разнообразен фирмен опит.

Обработената емпирична база данни разкрива приоритетно проявлението на **външната корпоративна социална отговорност**, като например залагането на екологични критерии при избор на доставчици и клиенти.

Направен е извод, че **българските компании проявяват склонност към отговорно поведение спрямо фирмите, с които оперират в процеса на устойчиво взаимодействие и изискват адекватно поведение от контрагентите си.**

Анализирана е теоретичната конструкция на веригата на доставки с фирмено измерение в контекста на **“глобални производствено-търговски вериги”**.

Направен е извод, че **глобалните производствено-търговски вериги са предпоставка за задълбочаване на регионалните интеграционни процеси, а компаниите са фундамента на тези процеси.** В този смисъл темата за изграждането и функционирането на устойчива отговорна верига на доставки е на дневен ред в контекста на европейското бъдеще на България.

В резултат от задълбочено изследване на академичния ресурс, авторът извежда заключение, че веригата на доставки се превръща във важен актив на компаниите, който дава директно отражение върху тяхната акционерна стойност.

В публикацията се използва следната **работна дефиниция**.

Корпоративната социална отговорност в контекста на веригата на доставки е единна система от последователни икономически, екологични и социални дейности, включително етични норми и ценности, при постоянно взаимодействие със заинтересованите контрагенти- доставчици, субдоставчици, транспортни и логистични фирми- с цел редуцирането на нефинансовите рискове и повишаването на фирмената конкурентоспособност като фундамент на корпоративната устойчивост.

Систематизирани са основните конкурентни предимства на социално отговорните вериги на доставки в 9 пункта.

Авторът предлага **самостоятелно разработена дефиниция**: Устойчивата верига на доставките е дефинирана като управление на екологичното, социално и икономическо въздействие, възникващо по повод на активното взаимодействие между участниците във веригата на доставки, както и прилагането на социално отговорен подход при организацията на бизнеса, в това число съблюдаването на етични принципи на делови отношения като защита на правата на човека и опазване на околната среда в продължение на целия жизнен цикъл на производство на компанията.

Идентифицирани са основните компоненти на устойчивата верига на доставките: А/ Опазване на околната среда, Б/ Социални проблеми, В/ Етичен бизнес.

Като основни инструменти, които могат да се използват при формирането на устойчива верига на доставките, са посочени **кодекси за поведение на отговорните доставчици**, прилагане на **международни стандарти** за корпоративна социална отговорност, провеждане на форуми, конференции и изложби с цел **оповестяване на добри практики и изключителни постижения**.

В емпиричната част са използвани **индикатори**, чрез които да се разкрие значението на обвързаността на компанията с нейните контрагенти- доставчици и клиенти-Производство на стоки и услуги, безопасни за здравето на потребителите, в зависимост от брой заети, Екологични критерии при избор на доставчици и клиенти в зависимост от брой **заети**, Производство на качествени стоки и услуги, безопасни за здравето на потребителя, според печалбата, Екологични критерии при избор на доставчици и клиенти според печалбата, Производство на качествени стоки и услуги, безопасни за здравето на потребителите, Екологични критерии при избор на доставчици и клиенти, Отчитане на емисиите на вредни газове според броя на членовете на управителния съвет, Производство на качествени стоки и услуги, безопасни за здравето на потребителите според броя на членовете на управителния съвет, Екологични критерии при избор на доставчици и клиенти според броя на членовете на управителния съвет, Производство на качествени стоки и услуги, безопасни за здравето на потребителите, според вида пазар.

Направен е извод, че в **контекста на концепцията за устойчиво развитие** **компаниите ориентират към динамична трансформация на своя бизнес-модел, преследвайки успех в дългосрочна перспектива при гъвкаво управление на икономическото, социално и екологично въздействие, свързано с производствената дейност на компанията. В този смисъл изграждането на верига на доставките създава обективни предпоставки за устойчивото развитие на компанията.**

Корпоративната социална отговорност като ядро на устойчивото развитие изпълнява функцията на инструмент, чрез който фирмите се легитимират пред своите контрагенти и обществото като цяло, в резултат от което получават от него **«лиценз» да оперират в реална бизнес- среда.**

Приведените аргументи потвърждават заложените **хиптези**:

1. Големите предприятия разполагат с по-голям финансов ресурс и управленчески опит при провеждане на корпоративно отговорни политики с различни измерения по веригата на доставки- икономически, социални и екологични.

2. Производството на безопасни за здравето стоки и услуги допринася за легитимирането на фирмите на вътрешния и международен пазар, укрепва тяхната репутация и имидж и оказва позитивно въздействие върху устойчивостта на компанията.

3. Съблюдаването на екологичните критерии при избора на доставчици е благоприятна предпоставка за активното взаимодействие между българските и европейски фирми в контекста на изграждане на глобални вериги на доставките. Това е от голямо значение на устойчивото функциониране на малките и средни предприятия в България.

5. Димитров М, Чипев П., Керемедчиев Сп., **Бакърджиева Р.**, Съвременното състояние на корпоративното управление в България, Списание на БАН, 2014, кн.6, ISBN 0007-3989, с.27- 35 /**прилагам копие**/

В статията е направен паралел между корпоративното управление и стратегическото управление и са посочени пресечните точки на двата ключови за компаниите процеси. Идентифицирани са основните принципи на корпоративно управление. Идентифицирани са основните принципи на КСО в контекста на корпоративното управление.

6. Bakardjieva, R. 2016. Sustainable development and corporate social responsibility: linking goals to standards. Journal of Innovations and Sustainability, Vol. 2 N 4, pp. 23-65., ISSN 2367 (Ebook), ISSN 2367-8151 (on line) / **ресурсът е on-line**/

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=495328>

<https://sites.google.com/site/journalinsust/home/journal-of-innovations-and-sustainability-vol-2-no-4-2016/sustainable-development-and-corporate-social-responsibility-linking-goals-to-standards>

Целта на статията е да разкрие приноса на КСО за корпоративната устойчивост / в частност/ и устойчивото развитие като цяло. Представена е система от индикатори, които разкриват, че мониторингът на КСО напълно съвпада с мониторинга на устойчивото развитие.

Направен е извод, че тази релация има национално и международно измерение. Посочени са автори, които предлагат конкретни методики за измерване на КСО в устойчиво измерение. Авторът се придържа към ЗР концепцията /хора, печалба, планета/, обхващаща социалните, екологични и икономически измерения на дейността на компаниите/.

Систематизирани са данни за Отчетите за устойчиво развитие, които подготвят големите компании въз основа на Годишните нефинансови отчети.

7. Бакърджиева Р., Социалната отговорност в България, в: Годишник, том XIII, 2016, Висше училище по сигурност и икономика, Университетско издателство "П. Хилендарски", ISSN 2367-8798, с. 22-35 /**прилагам копие**/

РЕЗЮМЕ:

Изследвани са причините, които превръщат КСО във фактор за конкурентоспособност. КСО се интерпретира в 2 основни измерения- на микро- и макро-равнище. Посочени са индикаторите за КСО на микро равнище и КСО на макро равнище.

Изследван е фирмен опит.

Авторът дефинира голямото значение на корпоративните бордове, в частност изпълнителните директори, при определянето на стратегическите цели в областта на КСО.

8.Бакърджиева Р., Усъвършенстване на стандартите за добро корпоративно управление, Икономическа мисъл, 2014, кн.4, с. 136-142, ISSN 0013-2993 /**прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ:

Публикацията е вид отзив и представя основните доклади, изнесени на научна конференция относно съвременните аспекти на корпоративното управление. Представени са публикациите на колеги от ИИИ на БАН относно ролята на корпоративните бордове в процеса на корпоративно управление / доц. П.Чипев/, ролята на заинтересованите страни, като фундамент на корпоративното управление /доц. С.Керемедчиев/, КСО като съставна част на корпоративното управление / доц. Р.Бакърджиева/ , корпоративното управление в банките / М. Неделчев/ и др.

9. Бакърджиева Р., Филева М., Социалното осигуряване в Германия- опит, постижения, насоки, в: Панорама на труда, бр.3-4, 2007, ISSN 1312-305

РЕЗЮМЕ:

Авторите изследват фундамента на системата на социално осигуряване в Германия- предимно в областта на заболяванията и майчинството. Систематизирана е нормативната база на всички социални плащания при безработица с вектор, насочен към работниците и служителите, както и социалните вноски, които последните правят в бюджета. Систематизирана е статистическа информация за социалните плащания. Формулирани са препоръки, насочени към българската практика на социално осигуряване.

10.Керемедчиев С., Бакърджиева Р., Съответствие на състоянието с принципите на корпоративното управление в България, Вътрешен одитор, бр.1, 2015, с.20-24 /**прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

Изследвани са актуални тенденции в развитието на корпоративното управление и неговата съставна част- корпоративната социална отговорност. Систематизирани са нови теории. Направен е извод, за значението на корпоративното управление в публичните предприятия, където процесите са по- видими и резултатите по- значими.

Г.7.2. Доклади, публикувани в сборник трудове от международни конференции

1.Bakardjieva R., Institutional Approach to Corporate Social Responsibility, в:Сборник доклади от международна научно-практическа конференция «Развитие на българската и европейската икономика-предизвикателства и възможности», том1, В. Търново, 2018, ISSN 2603-4093, с. 168-175 /**прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

Анализирана е теоретичната рамка на КСО. При това, изрично е отделено внимание на процесите на конвергенция на моделите на КСО- англо-саксонски и европейски. Посочено е, че акцентирайки върху съблюдаването на международните и европейски норми на социално отговорно поведение, европейските компании отчитат значението на корпоративната прозрачност. Обратно, англо-саксонските компании, пионери в публичното докладване, се убеждават в значимостта на съблюдаването на международни установени правила и норми.

Авторът посочва необходимостта от съблюдаването на изискванията на международните стандарти, Европейските директиви в областта на КСО, изискванията на контракторите във веригата на доставки, националното законодателство, спецификата на културните и предприемачески традиции.

За да е ефективна, КСО трябва да отчита и прилага гъвкаво всички посочени изисквания.

2.Бакърджиева Р., Корпоративната социална отговорност- фактори за актуалността на концепцията,- В: Сборник с доклади „Маркетингът- опит и перспективи”, Международна научна конференция, Варна, 29-30 юни 2017, Издателство „ Наука и икономика”, Икономически университет, Варна, ISBN 978 – 954- 21- 0931-0, с. 301-310 /прилагам копие/

РЕЗЮМЕ

В статията са идентифицирани основните двигатели на КСО. Идентифицирани са ключовите приоритети на новата Европейска стратегия за КСО до 2019 г. Като основни акценти са посочени съблюдаването на основните права на труд и живот, активната насоченост на КСО в европейските страни към решаването на проблемите на младите хора в направление към повишаване на тяхното образование, професионално обучение, компетентности и квалификация. Не са отминати и ангажиментите към активното остаряване като приоритет на Европейската концепция за КСО, както и новите тенденции в развитието на нефинансовата отчетност.

Идентифицирани са процесите на организационна институционализация на КСО в контекста на изграждане на корпоративните субекти, отговорни за това- Изпълнителен директор, Директор на дирекция «Управление на човешките ресурси», Директор на Дирекция «Маркетинг» или «Връзки с обществеността».

Авторът прави извод, че утвърждаването на отговорните корпоративни субекти е предпоставка за утвърждаване на социално отговорни политики и стратегии в компаниите.

3.Бакърджиева Р., Европейска концепция за корпоративна социална отговорност, Сборник от доклади от международна научна конференция «Съвременни управленски практики VII. Проекти и региони», 10-11 февруари 2012, Бургаски свободен университет, Бургас, ISSN 1313-8758, Издателство «Екс-Прес», Габрово, с. 188-198 /прилагам копие/

РЕЗЮМЕ:

Систематизирана е еволюцията на теорията за КСО. Направен е паралел между теориите за Corporate Social Responsiveness и Corporate Social Performance. В синтезиран вид е представен моделът на Wood “PPO”- принципи / процеси / резултати от корпоративното поведение на фирмите.

В систематизиран вид са представени решенията на European Multi- Stakeholder Forum on CSR- 2003.

Систематизиран е фирмен опит. Направен е извод, че лидери в областта на КСО са големите публични компании, компаниите доставчици на услуги от общ интерес и транснационалните компании, респективно техните филиали.

Направена е констатация за липсата на съответствие в предоставяната от фирмите количествена и качествена информация, което съществено затруднява сравнителния анализ. Формулирана е препоръка за синхронизиране на нефинансовата информация.

4. Бакърджиева Р., Европейска концепция за корпоративна социална отговорност, в: Сборник от международна конференция „Взаимодействието– Теория и практика: Ключови проблеми и решения, том 1, 24-25 юни 2011, Бургаски свободен университет, Бургас, ISBN 978-954-9370-78-2, Издателство “Експрес”, с. 333-340 /**прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

В публикацията в концентриран вид е представена репутационната- сигнална теория за КСО, като гарант за степента на защита на инвестициите на акционерите. Теорията за достатъчност- недостатъчност на ресурсите акцентира върху въздействието на КСО върху финансовите резултати на компаниите. Направена е взаимовръзка между опортюнистичното поведение на мениджърите и финансовите резултати на компанията. При незадоволителни финансови резултати социалните разходи умишлено се завишават, за да замаскират неефективните действия/ бездействия на мениджърите.

Социалната отчетност е идентифицирана като връхна точка на КСО. Идентифицирани са отраслите- лидери на КСО- фармацевтика, химическа индустрия, металургия.

5. Бакърджиева Р., Европейска стратегия за корпоративна социална отговорност, в Сборник от юбилейна международна научно-практическа конференция «20 години инвестиция в бъдещето», 18-19 май 2012, Велико Търново, ISBN 978-954-616-221-2, издателство “ГорексПрес”, с. 341-353 /**прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

В тази статия, въпреки сходното заглавие, са анализирани съвсем други икономически теории за КСО. Тук са представени четирите компонента на КСО според теорията на A. Carroll- икономически, юридически, етичен и дарителски.

Подробно са разписани видовете социални отговорности, социални реакции и социални резултати въз основа на усъвършенствания модел на Wartick, Cochram, Wood.

Изучен е фирмен опит. Направен е извод, че бизнесът е в правото си самостоятелно да избира своите социални приоритети и да търси оптимален баланс между фирмените интереси и интересите на обществото.

6. Бакърджиева Р., Димов Е., Прилагане на стандартите за социална отговорност в българските фирми- стартов етап на нефинансовата отчетност, В: Сборник доклади от юбилейна международна научна конференция на тема: Сигурност и икономика в несигурния свят- дилеми и предизвикателства, /7 декември 2018/, Пловдив, 2019, с. 394-402, Издателски комплекс ВУСИ, ISBN 978-619-7343-24-3 /**прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

Цел на публикацията е представянето на **социалните стандарти като ключови инструменти за мониторинг, оценка на съответствието и контрол, както и като пръв, незадължителен, но необходим етап от развитието на нефинансовата отчетност.**

Систематизирани са изискванията на **европейската Директива за разкриване на нефинансовата информация и многообразието.** Направена е констатацията, че към настоящия момент не всички европейски държави отчитат като напълно завършен процеса на инкорпориране на Директивата в националното си законодателство.

Авторът стига до заключението, че в комплекса от ISO-стандарти **незадължителният, но отчетен механизъм на ISO 9001, се отличава с изключително значение за засилване на устойчивия характер на управлението във фирмите, за утвърждаването им като надеждни производители, отговорни пред най-важната заинтересована страна- своите потребители. В този контекст прилагането на изискванията на посочения стандарт се обособява като самостоятелен компонент на анализ.**

Систематизирана е **актуална статистическа база данни** относно приложението на стандарта в световен мащаб.

Систематизирани са **различни типове организационни модели** според прилагането на ISO 9001:2008 -Базов тип, Развиващ се тип, Развит тип, Зрял тип, Лидерски тип.

Като фундамент на новия вариант на стандарт **ИСО 9001:2015** е идентифицирана концепцията за заинтересованите страни- с фокус потребителите. Резултатите от прилагането на стандарта се търсят в **две основни насоки:**

1. **удовлетвореност на потребителите**
2. **производство на висококачествени продукти и услуги.**

ИСО 9001: 2015 е идентифицирана от автора като **ефективна форма на вътрешен контрол и одит.**

Изследвано е прилагането на **ИСО 9001** в зависимост от големината на предприятието, измерена чрез: **броя на заетите лица в предприятието и печалбата на предприятието.**

Направена е оценка на прилагането на **ИСО 9001** като компонент на системата от **международни стандарти.**

Формулирани са **препоръки към мениджърите** да проявяват по-голяма заинтересованост към стриктно изпълнение на изискванията на международните отчетни стандарти в интерес на устойчивия растеж в управляваните от тях фирми

7.Бакърджиева Р., Мониторинг и оценка на корпоративната социална отговорност на българските компании, в: Сборник от Дванадесета международна научно- практическа конференция «Иновативни стратегии за конкурентоспособен бизнес», 2015, МВБУ, ISBN 978 9549432-67-1 (CD), с. 30-46, IBS press, ISBN 978-619-7343-24-3, /ресурсът е **on-line на разположение/**

РЕЗЮМЕ

В публикацията се изследва механизма на въздействие на КСО върху преодоляване на различията във фирмената култура между България и страните от ЕС. Изследвани са нагласите на инвеститори и аналитици към нефинансовата отчетност и превръщането и в ключов фактор при вземане на инвестиционни решения.

Представена е актуална класификация на международни стандарти за КСО, систематизирани в три основни групи- проактивни механизми, които предполагат одит и контрол, отчетни /докладни/ механизми и неформални, напълно доброволни механизми на КСО. Според резултатите на изследването българските компании предприемат разнообразни доброволни социално отговорни инициативи. Мениджърите на 29% от компаниите потвърждават, че прилагат схемите на допълнително пенсионно осигуряване на заетите в компанията, а 23%- допълнително здравно осигуряване.

Представен е сравнителен анализ между финансова и нефинансова отчетност. Направен е преглед на хронологията на възникването на нефинансовата отчетност. Изследван е европейски опит в областта на нефинансовата отчетност.

8. Bakardjieva R., Corporate Social Responsibility in Bulgarian Companies, in: Proceedings of the Fourth International Scientific Conference “Climate Change, Economic Development, Environment and People Conference (CCEDEP) , Part: Regional development of Central and Eastern European countries, vol. 1, ISBN 978- 619-203-015-5, Academic Publishing House, “Talent”, University of Agribusiness and Rural Development, 2015 , p. 21-36 /**on-line**/

Систематизирани са резултати от емпирично изследване във връзка с изследването на основните насоки на КСО в българските фирми. Очертана е ролята на филиалите на ТНК като лидери на КСО- вътрешна и външна / екологично измерение/.

9. Бакърджиева Р., Корпоративната социална отговорност за целите на обществото,- В: Сборник с доклади от международна научна конференция „Съвременни заплахи за сигурността на Европа”, Пловдив, 15 април, 2016, Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, Пловдив, с.334-348, ISBN 978- 954-92776-0-9 /**прилагам копие**/

РЕЗЮМЕ:

Изследвани са причините, които превръщат КСО във фактор за конкурентоспособност. КСО се интерпретира в 2 основни измерения- на микро- и макро-равнище. Посочени са индикаторите за КСО на микро равнище и КСО на макро равнище.

Изследван е фирмен опит.

Авторът дефинира голямото значение на корпоративните бордове, в частност изпълнителните директори, при определянето на стратегическите цели в областта на КСО.

10. Бакърджиева Р., Корпоративна социална отговорност на публичните компании в България в: Международна научна конференция „Икономически предизвикателства: миграция, глобализация, устойчивост, политики”, 21-22 октомври 2016 г., УНСС, София, ISBN 978-954-644-986-3 , CD / **ресурсът е само на CD**/

Систематизирани са резултати от емпирично наблюдение на КСО в публичните компании в България. Направен е извод, че стартовият етап на осъзнаване от страна на мениджърите на огромната значимост на КСО в публичните компании, е преминат. Борсите предявяват към компаниите изисквания да бъдат устойчиви и социално отговорни. КСО е допълнителна гаранция за инвестициите на акционерите, без която в бъдеще може да се наложи заплащане на огромни транзакционни съдебни разходи в резултат от несъблюдаване на екологичното и социално законодателство.

Г.7.3. Доклад публикуван в сборник трудове от национални конференции и национални конференции с международно участие

1. Бакърджиева Р., Иновационни аспекти на рисковия капитал: европейски перспективи и предизвикателства, в: Сборник от научна конференция с международно участие “Знанието-традиции, иновации, перспективи”, том 3, 2013, Бургаски свободен университет, Бургас, 14-15 юни, 2013, ISBN 978-954-9370-97-3, Издателство “Екс-Прес”, с. 121-130 /прилагам копие/

РЕЗЮМЕ

Целта на доклада е да анализира алтернативни източници на финансиране на предприятия в ранен стадий на развитие-бизнес-ангели и същността на венчърния капитал, да разкрие ефективно доказали се публични програми и инициативи на развити страни с традиционен опит в тази насока и да формулира препоръки към институциите.

Ядро за развитие на иновационните предприятия са новооткрития под формата на нови научни знания / изобретения /. Посредством тези предприятия идеите и новооткритията се превръщат в нови продукти, усъвършенствани бизнес-процеси и организационни методи. Според мащаба и приемствеността си новооткритията могат да рефлектират върху динамично променящите се пазари, които са в състояние да разрушат установения икономически ред и да създадат нови организационни методи, които да окажат въздействие върху икономическата, социална и екологична сфера.

Разкрита е спецификата на финансиране на иновационни предприятия, които се отличават с изключителна чувствителност към първоначалните разходи, необходими за разработване на продукта, приспособяване към изискванията на пазарите и навлизането им на пазара.

Направена е съпоставка между етапите на развитие на проекта, финансовите източници и оценката на риска. Поради високата неопределеност на риска, нестабилността на притока на финансов ресурс и нематериалния характер на активите банки и инвеститори са изключително резервирани, което затруднява финансирането на иновативните предприятия чрез кредити.

Като основни източници на финансиране на иновативни предприятия на ранни етапи на развитие се очертават бизнес-ангелите и фондовете за венчърен капитал.

Като един от възможните източници на инвестиции за стартиращи иновативни предприятия се посочват бизнес-ангелите, които дават криле на идеите. Европейската комисия ги дефинира като потенциален ресурс за Европа. Бизнес-ангелът е индивидуален инвеститор, което е високообразовано, заможно, състоятелно физическо лице /на възраст 50-60 години/ с ерудирани познания, обикновено и с бизнес опит, което директно инвестира част от своите персонални финансови активи в нов, растящ бизнес, без да са налице фамилни взаимоотношения.

Авторът посочва, че бизнес-ангелите могат да бъдат корпоративни или индивидуални инвеститори, ентузиасты, истински предприемачи, които са най-активните ангелски инвеститори, мениджъри бизнес-ангели, които упражняват непрекъснат надзор и управление на инвестициите.

Авторът разкрива, че успешно функционира Българска мрежа на бизнес-ангелите, която е посредник между предприемачи и инвеститори. Представителите на тази мрежа получават бизнес-проекти, на които дават публичност. Презентациите и квалифицираните оценки подпомагат свързването между субектите. Значението на тази

мрежа се очаква прогресивно да нараства в процеса на кандидатстване по европейските проекти.

Систематизиран е немски и американски опит на венчърно финансиране и са формулирани препоръки към българската практика.

2. Бакърджиева Р., Европейски социални предприятия-фундамент и стратегии, в: Сборник от научна конференция с международно участие “Знанието-традиции, иновации, перспективи”, том 3, 2013, Бургаски свободен университет, Бургас, 14-15 юни, 2013, ISBN 978-954-9370-97-3, Издателство “ Екс-Прес”, с.137-144 /**прилагам копие**/

РЕЗЮМЕ

Целта на публикацията е да анализира теоретическия фундамент на социалните предприятия, да идентифицира основните рискове при тяхното функциониране и да предложи препоръки за създаване на благоприятна бизнес-среда, която да позволи тяхното разгръщане.

Изследван е положителният опит на Франция, Белгия, Финландия в посоченото направление.

Направен е сравнителен анализ между социални предприятия и социално предприемачество. Авторът привежда аргументи в полза на тезата, че социалното предприемачество е ядро на социалните предприятия.

Идентифицирани са приоритетните области за създаване на благоприятна среда за социалните предприятия.

Представени са програми за стартиране на социални предприятия в България.

Авторът посочва необходимостта от усъвършенстване на инструментариума за измерване на създадената от социалните предприятия стойност. Авторът препоръчва създаването на Национален кодекс за поведение на микро- и малките предприятия в обществото.

3. Бакърджиева Р., Европейска концепция за интегрирана отчетност, в: Сборник от научна конференция с международно участие “Знанието-традиции, иновации, перспективи”, том 3, 2013, Бургаски свободен университет, Бургас, 14-15 юни, 2013, ISBN 978-954-9370-97-3, Издателство “ Екс-Прес”, с. 130- 137, /**прилагам копие**/

РЕЗЮМЕ

Същността на публикацията е да разкрие теоретичната конструкция на интегрираната отчетност, нейните цели, насоки и структура.

Авторът представя в табличен вид сравнителен формат между принципите, структурните компоненти и създадената ценност на различните форми на проявление на капитала- финансов, промишлен, човешки, интелектуален, социален и природен.

Дефинирани са ключовите изисквания към интегрираната отчетност. Направен е изводът, че интегрираният отчет трябва да разкрива бизнес-модела на компанията и нейните взаимоотношения със заинтересованите страни.

Като най-актуален формат на интегрирана отчетност е представена Глобалната инициатива по отчетност.

Разкриването на компанията въз основа на критериите на интегрираната отчетност е инструмент за осъзнатия инвестиционен избор на акционерите. Предоставената информация е от полза на персонала, местната общност, доставчици, клиенти.

4.Бакърджиева Р., Европейски контури на корпоративната социална отговорност, с. 246-257, в: Глобализация и регионализъм. Предизвикателства за икономическата теория, Сборник доклади от юбилейна научна конференция, посветена на 60-годишнината от основаването на катедра Икономикс и специалност Макроикономика, 20-21 .11. 2008, Университетско издателство Стопанство, 2009, ISBN 978 954 644 028-0, /прилагам копие/

РЕЗЮМЕ

В теоретичната част на публикацията е представен европейския модел на КСО, чийто фундамент е „корпорацията на участниците” / “stakeholders corporation”/. Предствени са основните акценти на диалога със стейкхолдерите / European Stakeholder Forum on CSR-2003/.

Авторът представя специфичния инструментариум, с който оперира КСО-социален одит, етични стандарти, социално отговорни инвестиции, на фондовата борса социални индекси – KLD Domini 400, FTSE4Good.

Авторът разкрива директната релация между КСО и социалния капитал и предоставя аргументи за прякото въздействие на КСО върху повишаването на социалния капитал на компаниите.

5.Бакърджиева Р., Корпоративна социална отговорност в България, В: Сборник доклади «Алтернативи на икономическото развитие през XXI век: теории, политики, решения» , представени пред Академичен форум «Икономика», 30.09-2.10. 2015, Варна, ISBN 978- 954-90138-3-2, с. 216- 227, / прилагам копие/

РЕЗЮМЕ

Целта на публикацията е да разкрие потенциала на **ИСО 26 000: 2010** като най – новият и актуален стандарт в съвкупния портфейл от стандарти на международната организация за сертификация /ИСО/, фокусиран към социалната отговорност на организациите.

Публикацията е изградена върху базисната дефиниция за КСО, предложена от авторитетната международна организация ИСО, Женева.

Авторът се присъединява към дефиницията, че КСО е „отговорност на организацията за въздействието на нейните решения и дейности върху обществото и околната среда чрез прозрачно и етично поведение, така че да съдейства за устойчивото развитие, включително за здравето и благосъстоянието на обществото, да отчита изискванията на заинтересованите страни, да бъде в съответствие с приложимото законодателство и с принципите на международните норми на поведение, да бъде интегрирана в цялата организация и практикувана във взаимоотношенията и ”.

Разкрити са конкурентните предимства, които генерират фирми, които прилагат принципите на ИСО 26000- повишаване на ефективността на мениджмънт на социалната отговорност / корпоративна социална отговорност в частност, повишаване на репутацията и утвърждаване на добър имидж на организациите, активизиране на механизма на публично-частното партньорство в интерес на обществото, утвърждаване на нов тип организационна / корпоративна култура/, създаване на мотивиран и отговорен персонал, подписване на „морален договор” между организацията и нейните клиенти, доставчици, местна общност,

получаване на бонус при получаване на грантове и кандидатстване на външно финансиране.

Систематизирането на основните принципи и теми на **ИСО 26 000** позволява да се направи заключение, че разглежданият стандарт е **методически ориентир, ръководство по мениджмънт на социалната отговорност, респ. КСО в контекста на интегриране на социално отговорни практики в организациите без значение на тяхната юридическа форма или размер.**

ИСО 26 000 **не изисква сертификация**, за разлика от другите ИСО – стандарти. Неговото основно предназначение е да създаде необходимите **предпоставки за изграждане на методически унифицирана, хармонизирана платформа за оценка и сравнение между разнообразните социално отговорни практики на различните организации, с други думи да подготви условията за нефинансовата отчетност.**

Направен е извода, че **ИСО 26 000 е надеждна платформа за интегрирано управление на социалната отговорност** в организациите с цел изграждане на ефективна стратегия за социална отговорност с насоченост към удовлетворяването на интересите на заинтересованите страни .

Публикацията има както научна, така и практично-приложна стойност.

6.Бакърджиева Р., ИСО 26 000- концепция и самооценка на организациите, Сборник от доклади от научна конференция с международно участие «Хоризонти в развитието на човешките ресурси и знанието», 12-14 юни 2015, том 1, Бургаски свободен университет, Бургас, Издателство «Екс-Прес», Габрово, ISBN 978-619-7126-10-5, с. 292-300 , / **прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

Авторът представя **самостоятелно разработен инструментариум /основни и контролни въпроси/** за самооценка на организациите в съответствие със съблюдаването на изискванията на международен стандарт ИСО 26 000.

Изводът е, че прилагането на изискванията на международен стандарт ИСО 26 000 е директна връзка с нефинансовата отчетност.

7.Бакърджиева Р., Международни стандарти за корпоративна социална отговорност, В: Сборник с доклади от юбилейната научно-практическа конференция с международно участие «Времена на несигурност и рискове: Възможности и перспективи за развитие», Пловдив, 7-8 ноември, 2014, ВУСИ, Университетско издателство «П. Хилендарски», ISBN 978-619-202-037-8, С. 28-38, /**прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

В публикацията са систематизирани критериите на ключови стандарти за КСО и е направен сравнителен анализ между тях.

Ценният извод на автора е, че въпреки че, критериите на отделните стандарти са сходни, те се отличават със значителни различия помежду си. Всички те обаче, подпомагат формирането на индикаторите за нефинансова отчетност, като висша форма на проявление на КСО.

Освен това международните стандарти за КСО са инструмент за **социален контрол** от страна на публичните институции, за които тяхното прилагане е гарант за съблюдаване на условията на труд и здраве, трудовото законодателство и екологичните норми.

8. **Бакърджиева Р.**, Нефинансовата отчетност като източник на конкурентни предимства, Сборник от научни доклади от научно-практическа конференция «Перспективи за развитие на българската икономика», Велико Търново, 30-31.10. 2014, ISBN 978-954-9689-84-6, BLtD /само на CD/

РЕЗЮМЕ

Систематизирани са икономически теории, които разкриват нефинансовата отчетност като най-висока точка на развитие на КСО. Систематизирани са конкурентни предимства, които генерира социалната отчетност за компаниите. На първо място се поставя улесняването на достъпа до нов капиталов ресурс.

Авторът представя основните компоненти на социалната отчетност в три основни блока- икономически, социален и екологичен.

Г.8 . Студия в реферирано издание

1. **Bakardjieva R.**, Corporate social responsibility of the Firms in Bulgaria, Economic Studies, 2009. No 2, 33-63pp., ISSN 0205-3292, /прилагам копие/

Целта на студията е да разкрие същността на КСО и нейното разгръщане във фирми в България. Идеята е да се приведат аргументи относно функциите на КСО в процеса на икономическа трансформация на фирмите в България.

Един от подходите, които прилага автора, е възприемането на КСО през призмата на теорията на контрактите. В този контекст КСО се възприема като ключов социален контракт между заинтересованите страни.

Направен е паралел между КСО и корпоративното гражданство, което е по-широко обхватна категория.

Авторът предлага самостоятелно разработена система от дефиниции за КСО, предложени от авторитетни международни институции и заявява, че се придържа към дефиницията на КСО, предложена от Европейската комисия.

Авторът предлага самостоятелно разработена класификация на вътрешни и външни конкурентни предимства и заплахи, в резултат от прилагането на КСО.

Авторът предлага самостоятелно разработена схема за съпоставка между социалните отчети на КСО и отчетите по устойчиво развитие и обобщава, че те са почти аналогични, като вторият има по-широк обхват.

Систематизирана е емпирична база данни относно прилагането на КСО в предприятията в България.

Г.9 . Студия в неререферирано издание

1. **Бакърджиева Р.**, Емпирични доказателства за корпоративната социална отговорност в българските компании, Научни трудове на УНСС, Том 5, 2018 г., Издателски комплекс на УНСС, с.15-39, ISSN 0861-9344 /прилагам копие/

РЕЗЮМЕ:

Целта на публикацията е да разкрие корпоративната социална отговорност като лост за постигане целите на корпоративната устойчивост. В публикацията са представени мониторинг и оценка на външната корпоративна социална отговорност с цел удовлетворяване на претенциите на външни заинтересовани страни, насочени към

екологични корпоративни инициативи и отговорности към местната общност, както и оценка на въздействието на определени фактори като брой заети и печалба върху корпоративните социално отговорни стратегии. Изследвани са фирми в България и нагласите на техните мениджъри към социално отговорни проекти. При обработката на емпиричните данни са приложени статистически методи. Направен е изводът, че корпоративната социална отговорност е гъвкав инструмент за разрешаване на социални конфликти и за преодоляване на нефинансови рискове.

Публикацията си поставя за **цел** да разкрие логическата обвързаност между **корпоративната социална отговорност, корпоративната устойчивост и устойчивото развитие**. Изследвани са формите на проявление на **външната корпоративна социална отговорност, насочени към удовлетворяване на интересите на външните заинтересовани страни**.

Целта на публикацията предопределя нейните **основни задачи** - систематизиране на нови концепции и теоретични подходи, поставящи във фокуса изследването на релацията корпоративна социална отговорност, корпоративна устойчивост и устойчиво развитие; изследване на външните форми на проявление на корпоративната социална отговорност- отчитане на емисиите на вредни газове, опазване на природните територии, рециклиране на отпадъци, ефективно използване на електроенергията и водните ресурси, производство на стоки и услуги, безопасни за здравето, дефиниране на екологични изисквания спрямо доставчиците и клиентите; оценка на въздействието на определени фактори върху корпоративните социално отговорни стратегии.

В публикацията се привеждат аргументи в полза на следните водещи **хипотези**:

-В бизнес-модела на компаниите в България успешно са положени **основите на корпоративната социална отговорност** .

-**Големите предприятия са лидери в областта на корпоративната социална отговорност**.

-**Ефективното използване на електроенергията и водните ресурси** като предпоставка за устойчивото развитие са успешно застъпени в отговорните български компании.

-Социално отговорните инициативи в интерес на **местната общност** предоставят на българските компании своеобразен «лиценз» да оперират на съответните територии, което предопределя огромното внимание на фирмите, особено на транснационалните компании в тази насока.

Фокус на публикацията е взаимовръзката **корпоративната социална отговорност и корпоративната устойчивост** като млада теория с приложна значимост на теоретичните изводи и препоръки. Задълбочено е анализиран **прехода от 3Р към 5 Р модел на КСО**. С поставянето на новите глобални цели за устойчиво развитие корпоративната социална отговорност придобива нови измерения, разширява своя обхват и от триизмерен модел (3Р модел)⁴, насочен към хората, планетата и печалбите, прераства в **актуализиран 5 Р модел**, който предполага активна ангажираност на компаниите към хора, планета, просперитет, мир и партньорство⁵ . (UNDP, 2015)

⁴ 3 Р модел- People, Planet, Profit

⁵ 5 Р- People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership

В публикацията се прилага следната работна дефиниция за КСО. Корпоративната социална отговорност е единна система от последователни икономически, екологични и социални дейности, включително етични норми и ценности, при постоянно взаимодействие със заинтересованите страни с цел редуциране на нефинансовите рискове в посока към постигане на корпоративна устойчивост в изпълнение на целите на устойчивото развитие.

Корпоративната социална отговорност е идентифицирана като инструмент за гъвкаво своевременно реагиране на фирмите с цел да се изпълнят изискванията на заинтересованите страни. Представен е инструментариумът, чрез който е възможно постигането на ефективно взаимодействие със заинтересованите страни.

Корпоративната социална отговорност се идентифицира като инструмент за институционализация на диалога на компаниите със заинтересованите страни, който се активира при отсъствие на държавни и контролни механизми в хода на преговорите, и оказва ефективно въздействие чрез прилагането на меки форми на регулиране в направление към въвличане на заинтересованите страни, в частност местната общност, към общи инициативи с бизнеса.

В емпиричната част са анализирани проявленията на **външната корпоративната социална отговорност**.

Изводите в емпиричната част са обосновани в резултат от анализа на следните фирмени индикатори, информация, за които е получена от мениджърите-Отчитане на емисиите на вредни газове според броя на заетите, Рециклиране на отпадъци според брой заети, Ефективно използване на електроенергия и водни ресурси според брой заети, Производство на стоки и услуги, безопасни за здравето на потребителите, Отчитане на емисиите на вредни газове според печалбата, Отчитане на емисиите на вредни газове според печалбата, Рециклиране на отпадъци според печалбата, Ефективно използване на електроенергия и водни ресурси според печалбата, Съдействие на общината при организиране на културни мероприятия, чествания, спортни инициативи в зависимост от печалбата, Отпускане на стипендии за таланти деца, ученици, студенти според брой заети, Отпускане на стипендии за таланти деца, ученици, студенти в зависимост от печалбата

В резултат от мониторинга и оценката на корпоративната социална отговорност се потвърждават следните заложи хипотези:

1. Големите предприятия разполагат с по-голям финансов ресурс и управленчески опит при провеждане на корпоративно отговорни политики с различни измерения- икономически, социални и екологични.

2. Ефективното използване на електроенергията и водните ресурси се утвърждава като едно от най-значимите измерения на корпоративната социална отговорност в контекста на устойчивото развитие. Както големите фирми, така и филиалите на международните компании имат конкретно разработени и утвърдени корпоративни политики в това направление.

3. Печалбата на компаниите като критерий за нейната големина и устойчивост е един от основните фактори, които директно дават отражение върху интензитета на корпоративната социална отговорност.

4. Външните форми на проявление на корпоративната социална отговорност към местната общност също са приоритет на компаниите.

Всичко това разкрива голямата значимост на корпоративната социална отговорност в съвременното глобално общество като инструмент, гарантиращ прозрачност на нефинансовата информация, оповестяване на информация за заинтересованите страни и гаранции за съблюдаване на обществения интерес.

Г. 10. Глава от колективна монография

1. Бакърджиева Р.,

Втора глава III, Основни теоретични концепции и подходи при изследване на корпоративната социална отговорност, с. 66-97

Глава втора VII, Прилагане на стандарти за корпоративна социална отговорност, с. 197-221

Глава четвърта, IV, Усъвършенстване на стандартите за корпоративна социална отговорност, с. 388-393

В: М. Димитров, С. Керемедчиев, П. Чипев, Р. Бакърджиева, Корпоративно управление за XXI век. Утвърждаване на стандарти за добро корпоративно управление в България, ГорексПрес, София, 2014, 405 с., ISBN 987 954-616-243-4 /участие 60 стр./, /прилагам копие/

Изследвани са основните фактори, които предопределят значимостта на КСО в съвременните условия – глобализацията, силния обществен натиск върху корпорациите, динамика на развиващите се пазари, утвърдената верига на доставки, новите технологии.

Направена е систематизация на теории, свързани с КСО- редуционна теория, четириизмерен модел на КСО, разработен от Carroll, триизмерен модел, разработен от Елкингтън.

Авторът защитава тезата, че SRM (Stakeholder Relations Management) е фундамент на КСО, в контекста на корпоративната устойчивост.

Задълбочено е анализирана концепцията за «споделената» социална отговорност като са систематизирани ангажираните институции, целите и средствата за постигане на целите.

Направен е сравнителен анализ между финансова и нефинансова отчетност и са идентифицирани основните измерения на социалната отчетност.

Изследвани са фирмени инициативи, насочени към персонала като ключова заинтересована страна.

Направен е извод, че отделни фрагментарни социални инициативи са израз на КСО на ниско базисно равнище. **Интегрирането на КСО към корпоративните стратегии бележи нов-по-висок етап в динамиката на КСО.**

Систематизирани са емпирични данни, които разкриват привързаността на българските компании към утвърдени международни норми и ценности.

Формулирани са препоръки за усъвършенстване на политиките на КСО към държавните институции, към бизнеса- като основен двигател на КСО, към академичната общност.

2. Бакърджиева Р.,

Корпоративната социална отговорност на фирмите в България- нови предизвикателства, В: Структурни и институционални аспекти на икономическата интеграция на България в Европейския съюз, Университетско издателство «Стопанство» , УНСС, София, 2011, ISBN 978-954-644-212-3, с. 218-248, **/прилагам копие/**

РЕЗЮМЕ

Целта на публикацията е изследване на фирмен опит в областта на КСО в предприятия, систематизирани в 2 основни групи- големи предприятия и малки и средни предприятия.

По критерий «достойно заплащане на труда» е направен извод, че ТНК осигуряват заплащане по-високо от средната заплата в съответния сектор.

Идентифициран е отрасловият лидер на КСО- добивната индустрия.

Въпреки ограничения финансов ресурс избрани предприятия от групата на МСП разкриват интересни социално отговорни практики. Въз основа на направени интервюта в Добрич е разкрита добра практика МСП да поемат обучение на ученици от специализираните училища и след това да им гарантират работно място. Малко предприятие финансира обучението на дете- сирак.

Всичко това показва многообразието от прилагани социално отговорни практики в българските предприятия.

Авторът извежда заключение, че българските компании полагат усилия да функционират в интерес на обществото.

3. Бакърджиева Р., Корпоративната социална отговорност- българският опит, основни постижения и бъдещи насоки, с. 77-99, В: Колективна монография, редактор Р. Бакърджиева, Отговорният бизнес в България: съвременни предизвикателства и европейски измерения, ISBN 978-619-7246-09-4, Пловдив, 2017, АИУ, 230 с. **/прилагам диск/**

РЕЗЮМЕ

В теоретичната част на студията са систематизирани нови дефиниции за КСО.

Авторът прави сравнителен анализ между КСО и социалноотговорното инвестиране, което се отличава със социално отговорно поведение на инвеститорите в процеса на техния осъзнат инвестиционен избор.

Като инструмент, прилаган с цел мотивиране на институционалните инвеститори да бъдат социално отговорни, са приведени изискванията на **Принципите на Екватора, като проектно грантово целево финансиране, което предполага ефективно управление на екологични и социални рискове.**

Систематизирани са основните насоки на мониторинг на съблюдаване на правата на човека в компаниите, включително ТНК. Посочен е основният инструмент за разкриване на негативните въздействия върху правата на човека / Due Diligence /

Авторът представя в систематизиран вид основните изисквания на Тристранната декларация на Международната организация на труда относно спазването на правата на човека в ТНК.

Систематизирани са данни от емпирично изследване на КСО въз основа на индикатори, неизползвани в предишни публикации- Осигурен транспорт до работното място според печалбата, Осигурен дневен порцион според печалбата, Осигурен отдых според печалбата и според собствеността на капитала, Осигурени детска градина и медицински услуги според собствеността на капитала, Осигурен порцион, транспорт, отдых, детска градина, медицински услуги според броя на членовете на управителния съвет, Осигурен транспорт, порцион, отдых, детска градина, медицински услуги според типа на пазара, на който оперират компаниите,

Различните разпределения и показатели водят до сходни резултати. Филиалите на ТНК са лидери в областта на социална отговорност и инициативи, насочени към персонала, като ключова вътрешна заинтересована страна. Големите предприятия също показват склонност към социално отговорно поведение.

Публикации, неподлежащи на верификация

1.Бакърджиева Р., Преструктуриране и социална отговорност на фирмите в България-поуки за България и Русия, / Переструктурирование и социальная ответственность фирм в Болгарии- уроки для Болгарии и России/, с.167-174, В:Икономически отношения между България и Русия в условията на разширяване на ЕС, С., 2008, Жокер Медия, 188 с. / **Книгата няма ISSN**/

2.Bakardjieva R., (contributors), in: Dimitrov M., Tchipev P., Keremedchiev S., Corporate Governance Country Assessment, Bulgaria, 2008, The World Bank, 78 p. **Книгата няма ISSN**

3.Bakardjieva R., Tailormade Training in Bulgaria, European Commission, <http://Mutuale-learning-employment.net/peer-reviews/2009/04/tailormadetraining.http>

